

Warszawa, dnia 28 listopada 2014 r.

Informacja sygnałna

WYNIKI BADAŃ GUS

BENEFICJENCI ŚWIADCZEŃ RODZINNYCH W 2013 R.

Podstawowe źródło danych opracowania stanowiły administracyjne zbiory Krajowego Systemu Monitoringu Świadczeń Rodziny Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w formie:

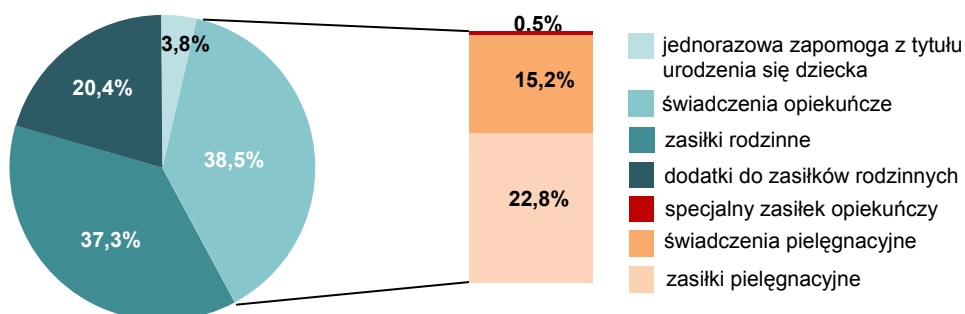
- sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu świadczeń rodzinnych realizowanych ze środków budżetu państwa oraz budżetów gmin,
- danych jednostkowych o beneficjentach świadczeń rodzinnych i członkach ich rodzin.

W 2013 r. w Polsce średnio miesięcznie około 1993,1 tys. beneficjentów świadczeń rodzinnych¹ korzystało z różnego rodzaju świadczeń przewidzianych w ustawie z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych². Zgodnie z ustawą świadczenia rodzinne obejmują:

- zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego,
- świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne oraz wprowadzony od 1 stycznia 2013 r. specjalny zasiłek opiekuńczy,
- jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia się dziecka.

Beneficjenci świadczeń rodzinnych w ciągu 2013 r. otrzymali świadczenia na łączną kwotę blisko 7,5 mld zł, o 3,9% niższą niż w roku poprzednim. W tym samym okresie liczba beneficjentów korzystających ze świadczeń rodzinnych zmniejszyła się o 5,8%.

Wykres 1. Struktura wartości wypłaconych świadczeń rodzinnych w 2013 r.

W puli wydatków na świadczenia rodzinne wyraźnie dominują dwie grupy: pierwsza to wydatki na zasiłki rodzinne wraz z dodatkami, czyli pomoc skierowana do rodzin z dziećmi (57,7% ogółu wydatków), a druga to wydatki na świadczenia opiekuńcze, pomoc skierowana dla osób niepełnosprawnych (38,5% ogółu wydatków).

¹ **Beneficjenci świadczeń rodzinnych** to: po pierwsze – biorcy tych świadczeń, czyli rodziny pobierające świadczenia na dzieci pozostające na utrzymaniu oraz osoby pełnoletnie uprawnione do świadczeń na siebie; po drugie – zbiorowość dzieci, na które były wypłacone świadczenia rodzinne.

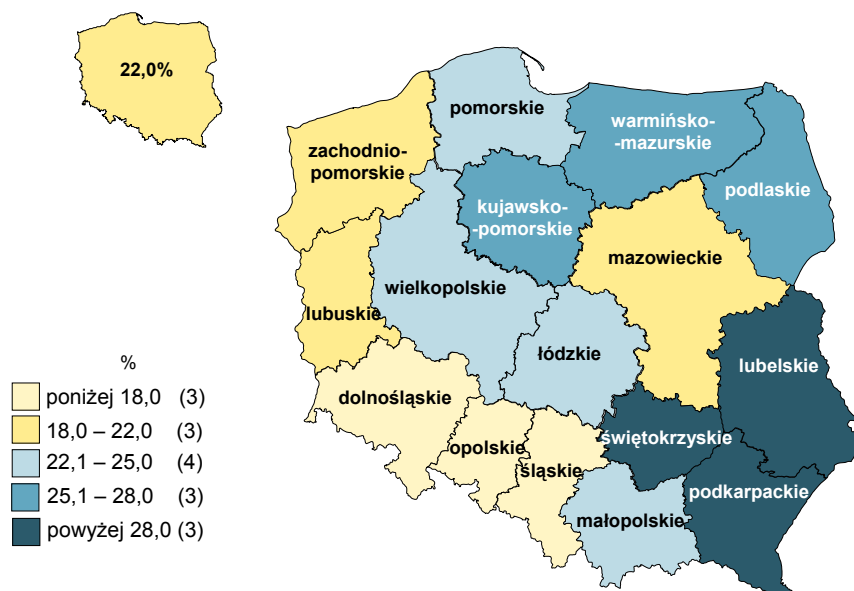
² jednolity tekst Dz. U. z 2013 r. poz. 1456 z późniejszymi zmianami

Rodziny pobierające świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu

W tej części opracowania zostanie opisana zbiorowość beneficjentów korzystających ze świadczeń uzależnionych od dochodów zgodnie z zasadami obowiązującymi od 1 stycznia 2013 r.³ W związku ze zmianą metodologii dane o beneficjentach świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu nie są porównywalne do lat ubiegłych.

Blisko 62% kwoty świadczeń rodzinnych wypłacono na świadczenia uzależnione od dochodu. Świadczenia uzależnione od dochodu pobierało 1202,4 tys. rodzin z dziećmi, co stanowiło ponad 60% ogółu rodzin pobierających świadczenia rodzinne. W 2013 r. w Polsce udział rodzin z dziećmi pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu w ogólnej liczbie rodzin z dziećmi⁴ wynosił 22,0% i charakteryzował się znacznym zróżnicowaniem terytorialnym. Najwyższy udział rodzin z dziećmi pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu odnotowano w województwach: świętokrzyskim, lubelskim i podkarpackim, gdzie wskaźnik ten wynosił blisko 29%, a najniższy w województwach: śląskim (14,5%), opolskim i dolnośląskim (powyżej 17%).

Mapa 1. Udział rodzin z dziećmi pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu w liczbie rodzin z dziećmi ogółem w 2013 r.

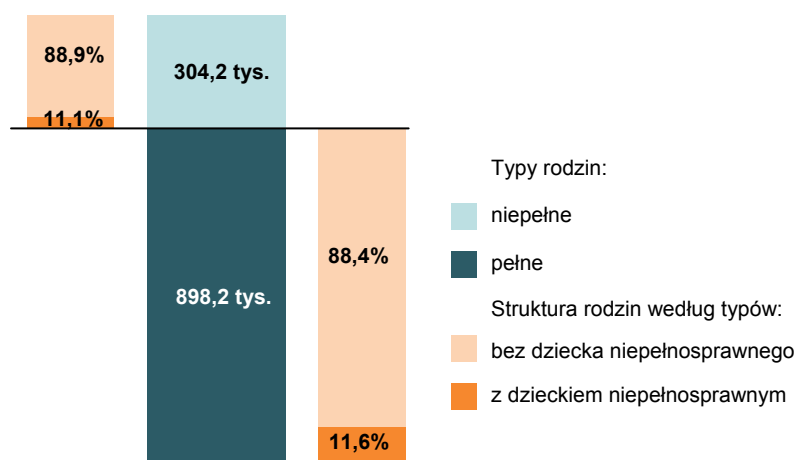

Wśród rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu, rodziny pełne stanowiły 74,7% (898,2 tys. rodzin), a rodziny niepełne 25,3% (304,2 tys. rodzin). W 2013 r. ze świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu korzystało 137,8 tys. rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi, co stanowiło 11,5% wszystkich rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu. Wśród rodzin pełnych rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym stanowiły 11,6%, natomiast wśród rodzin niepełnych odsetek ten wyniósł 11,1%.

³ Po zmianach w ustawie o świadczeniach rodzinnych od 1 stycznia 2013 r. beneficjentami świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu są nie tylko rodziny pobierające zasiłek rodzinny jak to miało miejsce dotychczas, ale także rodziny pobierające specjalny zasiłek opiekuńczy oraz jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia dziecka. Przy ustaleniu prawa do wszystkich wymienionych świadczeń obowiązuje kryterium dochodowe. Wysokość kryterium dochodowego dla poszczególnych świadczeń została opisana w dalszej części opracowania.

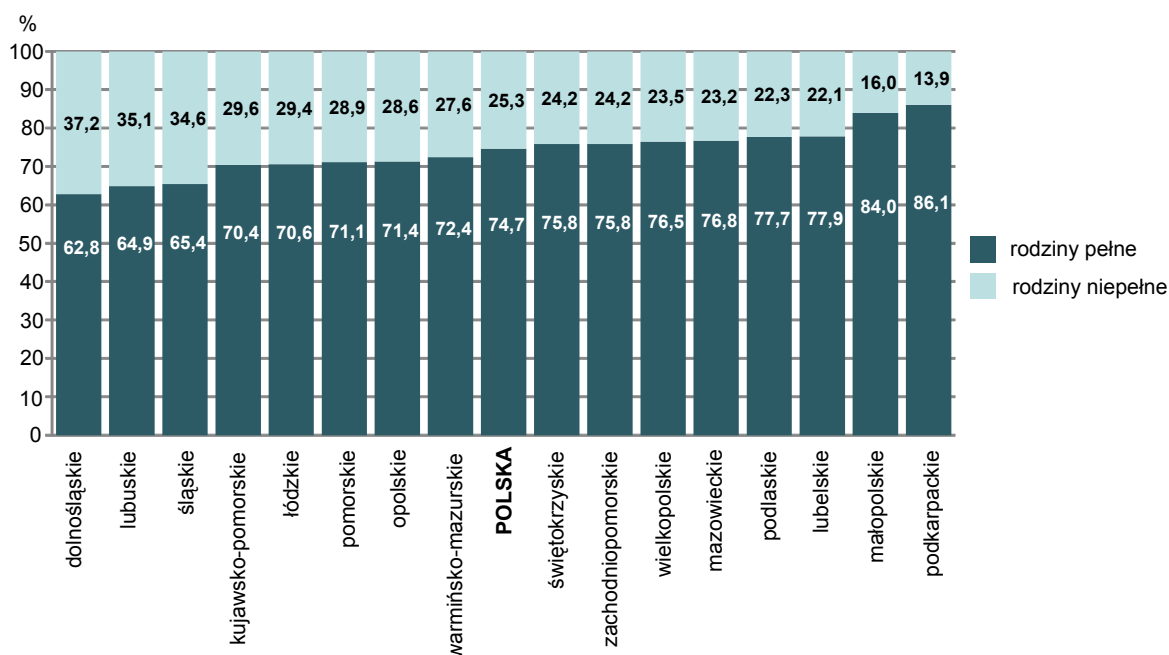
⁴ Źródło danych – NSP 2011.

Wykres 2. Rodziny pełne i niepełne pobierające świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu i ich struktura według występowania w rodzinie dziecka niepełnosprawnego w 2013 r.

Struktura rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu w podziale na pełne i niepełne wykazuje znaczne zróżnicowanie terytorialne.

Wykres 3. Odsetek rodzin pełnych i niepełnych pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu w 2013 r.

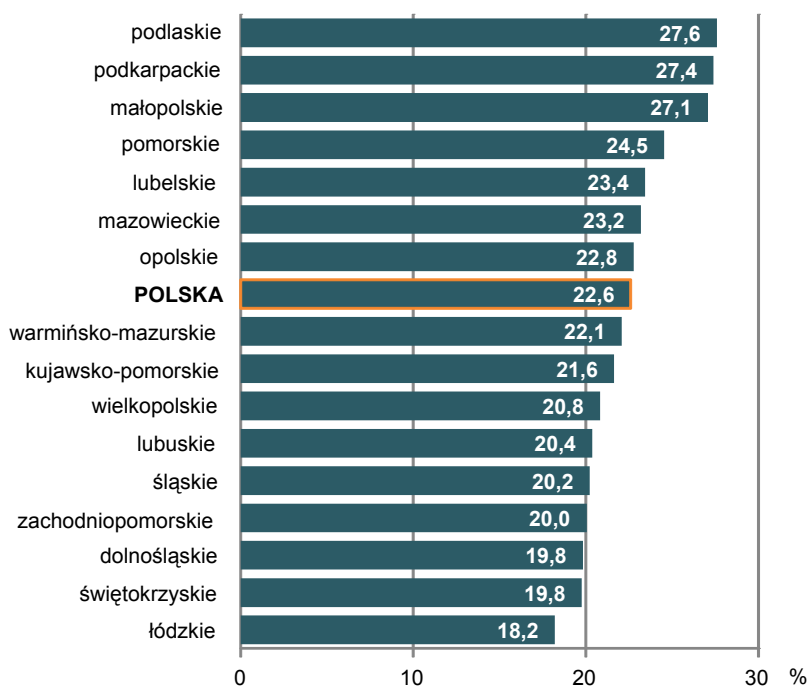

Najwyższy odsetek rodzin niepełnych odnotowano w 2013 r. w południowo-zachodniej Polsce, tj. w województwie: dolnośląskim, lubuskim, śląskim, gdzie udział rodzin niepełnych w liczbie rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu wynosił ponad 34%. Najniższy odsetek rodzin niepełnych w zbiorowości pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu występował w południowo-wschodniej Polsce, w województwach: podkarpackim, małopolskim i lubelskim.

Ponad 77% rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu (930,4 tys. rodzin)

stanowiły rodziny wychowujące 1 lub 2 dzieci. Rodziny wielodzietne, czyli z co najmniej trójką dzieci (272,0 tys. rodzin) stanowiły blisko 23% omawianej zbiorowości, przy czym rodziny z co najmniej czworgiem dzieci na utrzymaniu stanowiły ponad 7%. W strukturze rodzin pobierających świadczenia rodzinne według liczby dzieci w większości województw przeważały rodziny z jednym dzieckiem na utrzymaniu (od ponad 38% do ponad 44%) poza województwami: podkarpackim, małopolskim, podlaskim, mazowieckim i wielkopolskim, gdzie przeważały rodziny z dwójką dzieci. Udział rodzin wielodzietnych, czyli rodzin z 3 lub więcej dzieci w ogólnej populacji rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu wykazywał w 2013 r. wyraźne zróżnicowanie terytorialne.

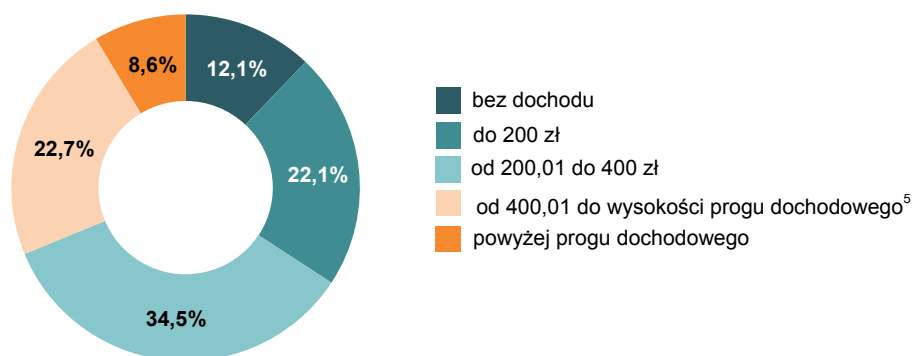
Wykres 4. Udział rodzin wielodzietnych w ogólnej liczbie rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu w 2013 r.

Najwyższy udział rodzin wielodzietnych w tej populacji, powyżej 24%, odnotowano w województwach: podlaskim, podkarpackim, małopolskim i pomorskim. Najniższy udział rodzin wielodzietnych w ogólnej liczbie rodzin pobierających świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu odnotowano w województwach: łódzkim, świętokrzyskim i dolnośląskim, gdzie wskaźnik nie przekroczył 20%.

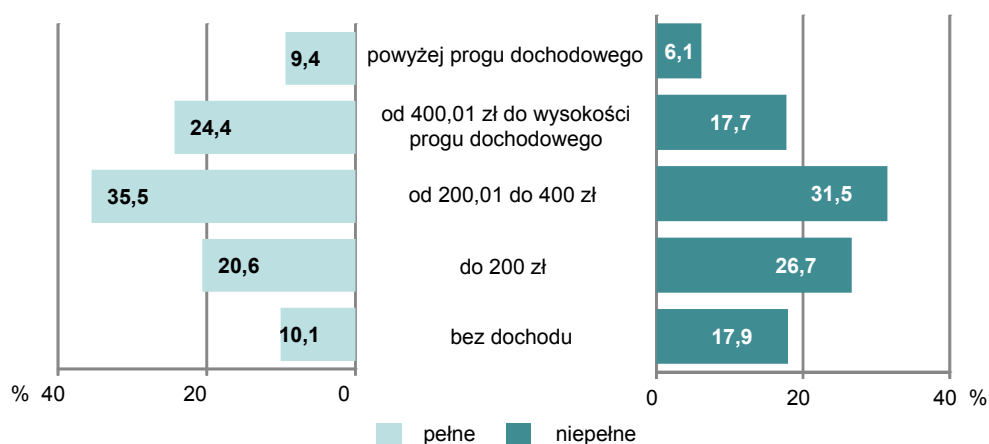
Sytuację ekonomiczną rodzin – beneficjentów świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu obrazuje struktura rodzin według dochodu w przeliczeniu na 1 osobę. Ponad 145 tys. rodzin, co stanowi 12,1% ogółu rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu, nie osiągało żadnych dochodów.

Wykres 5. Struktura rodzin beneficjentów świadczeń rodzinnych według przeciętnego miesięcznego dochodu na osobę w 2013 r.

Wśród rodzin korzystających z świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu ponad 263 tys. rodzin (22,1%) osiągało przeciętny dochód na osobę w rodzinie nie większy niż 200 zł. Największą grupę – około 34,5% - tworzyły rodziny, w których dochód zamykał się w granicach 200-400 zł. Grupę o najwyższych dochodach przekraczających próg dochodowy przewidziany dla beneficjentów zasiłku rodzinnego stanowiły rodziny pobierające dwa nowe, wprowadzone w 2013 r. świadczenia zależne od dochodu⁵, tj. jednorazowy zasiłek z tytułu urodzenia dziecka i specjalny zasiłek opiekuńczy. Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu na osobę w rodzinach korzystających ze świadczeń rodzinnych uzależnionych od dochodu w 2013 r. kształtowała się na poziomie 291 zł na osobę. Jeszcze trudniejsza była sytuacja rodzin niepełnych, gdzie udział rodzin bez dochodu wynosił blisko 18% i był o 7,8 p. proc. wyższy niż dla rodzin pełnych. Mediana przeciętnego dochodu na osobę w rodzinach niepełnych wynosiła 234 zł. Również w grupie, gdzie dochód nie przekraczał 200 zł udział rodzin niepełnych znacznie przewyższał udział rodzin pełnych (o 6,1 p. proc.). W trzech pozostałych grupach dochodowych, gdzie dochód na osobę przewyższał 200 zł znalazło się znacznie więcej rodzin pełnych. Wśród rodzin pełnych dochody najniższe (brak dochodu lub dochód do 200 zł na osobę) osiągało 30,7% rodzin, a spośród rodzin niepełnych 44,6% tych rodzin.

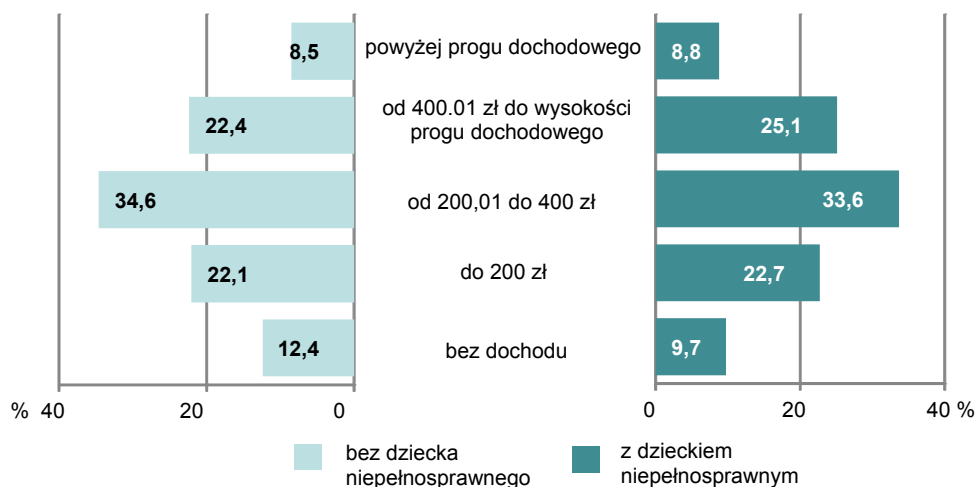
Wykres 6. Struktura rodzin pełnych i niepełnych beneficjentów świadczeń rodzinnych zależnych od dochodu według przeciętnego miesięcznego dochodu na osobę w 2013 r.

W grupie rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym, gdzie kryterium dochodowe uprawniające do świadczeń rodzinnych było wyższe, mediana dochodu netto na osobę w rodzinie wynosiła 304 zł, a udział rodzin bez dochodu 9,7%.

⁵ Patrz przypis 1.

Wykres 7. Struktura rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym i bez dziecka niepełnosprawnego beneficjentów świadczeń rodzinnych według przeciętnego miesięcznego dochodu na osobę w 2013 r.

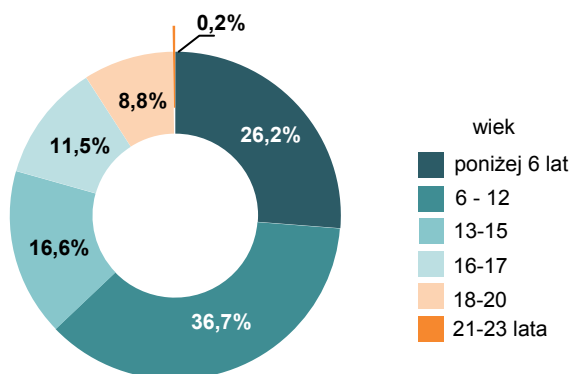

Dzieci w rodzinach pobierających zasiłek rodzinny

Wśród świadczeń rodzinnych dominującą pozycję stanowiły zasiłki rodzinne, które mają na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka.

Głównym kryterium uprawniającym do otrzymania zasiłku rodzinnego jest posiadanie dziecka (dzieci) na utrzymaniu i przeciętny dochód w przeliczeniu na osobę w rodzinie nieprzekraczający progu dochodowego, który w 2013 r. wynosił 539 zł na osobę, a jeżeli w rodzinie występuje dziecko niepełnosprawne 623 zł na osobę. W 2013 r. zasiłki rodzinne otrzymywało ponad 1196 tys. rodzin i w porównaniu z 2012 r. zbiorowość ta zmniejszyła się o 6,9%. W omawianym roku z zasiłku rodzinnego korzystało przeciętnie miesięcznie 2337,8 tys. dzieci, tj. o 7,3% mniej niż w 2012 r. Największy udział korzystających z zasiłku rodzinnego miały dzieci w wieku 6-12 lat, stanowiąc blisko 37% wszystkich dzieci, na które wypłacano zasiłek rodzinny. Ponad 26% stanowiły dzieci poniżej 6 roku życia, a ponad 9% dzieci powyżej 18 roku życia.

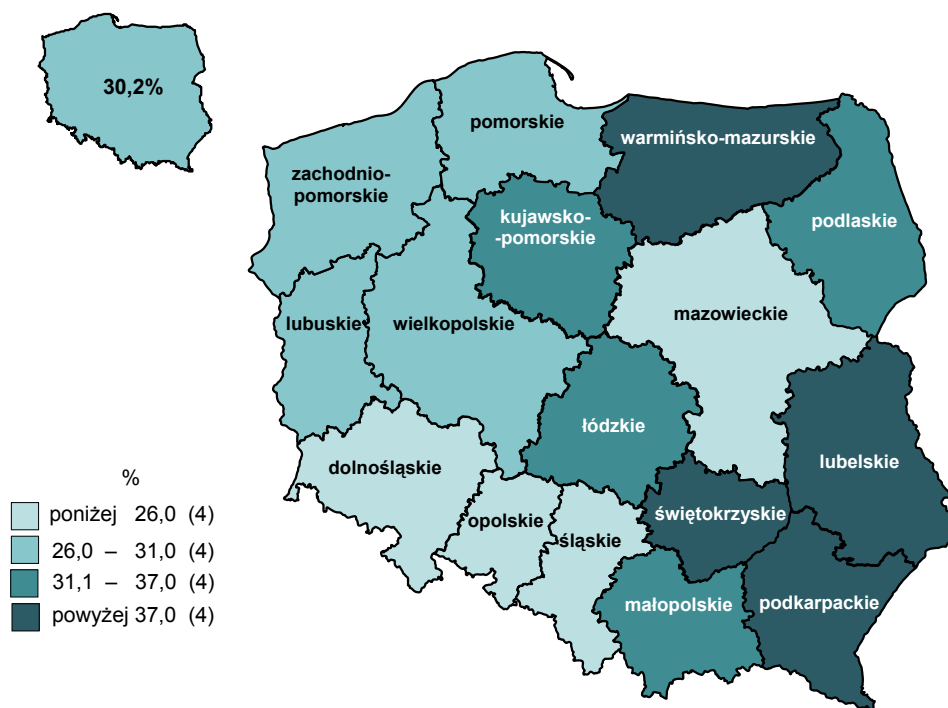
Wykres 8. Struktura dzieci, na które rodziny otrzymały zasiłek rodzinny według grup wieku w 2013 r.

Udział dzieci w wieku poniżej 18 lat, na które rodzice pobierali zasiłek rodzinny w liczbie dzieci ogółem w tym wieku w 2013 r. wynosił 30,2%, co oznacza, że co 3 dziecko w tym wieku korzystało z tego świadczenia. Dla porównania wskaźnik ten w 2012 r. wynosił 32,2%. Omawiany wskaźnik wykazywał

znaczące zróżnicowanie terytorialne, osiągając najniższe wartości w województwach: śląskim, opolskim, dolnośląskim i mazowieckim (poniżej 26%), a najwyższe wartości, przekraczające 37%, w województwach: świętokrzyskim, lubelskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim.

Mapa 2. Udział dzieci korzystających z zasiłku rodzinnego w liczbie dzieci ogółem w 2013 r.

Wśród rodzin pobierających zasiłki rodzinne w 2013 r. najczęściej rodzin pobierało to świadczenie na 2 lub 1 dziecko (odpowiednio: 38,8% i 38,6%). Rodziny pobierające zasiłek rodzinny na 3 dzieci stanowiły 15,5%, zaś na 4 i więcej dzieci 7,1%. Struktura rodzin, według liczby dzieci, na które pobierany jest zasiłek rodzinny, kształtowała się podobnie jak w skali kraju w województwach: małopolskim, mazowieckim, podkarpackim, podlaskim i wielkopolskim. W pozostałych województwach przeważały rodziny, które pobierały zasiłek rodzinny na 1 dziecko.

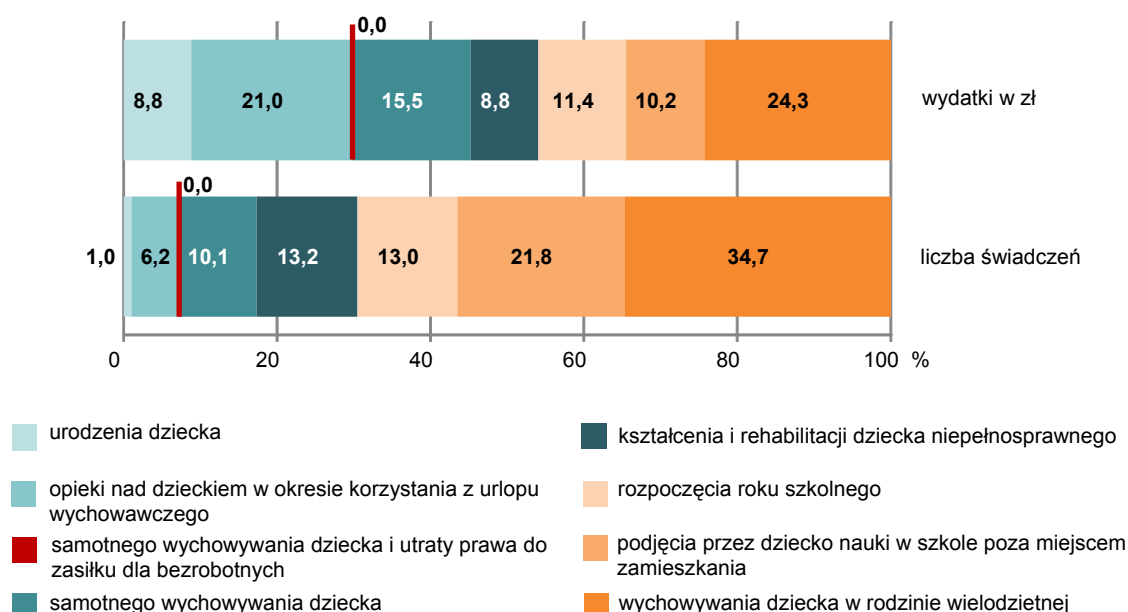
Rodziny korzystające z dodatków do zasiłku rodzinnego

W roku 2013 osoby pobierające zasiłki rodzinne korzystały z dodatków do tych zasiłków na łączną kwotę 1,5 mld zł, co stanowiło 20,4% ogólnej kwoty świadczeń rodzinnych. W porównaniu z 2012 r. kwota wypłaconych dodatków była niższa o 0,2 mld zł. Średnio miesięcznie wypłacono 1113,5 tys. tych świadczeń, o 8,4% mniej niż w 2012 r., w tym z tytułu:

- **urodzenia dziecka** w ciągu roku wypłacono ponad 133 tys. tych świadczeń. Biorąc pod uwagę, że w 2013 r. urodziło się w Polsce 369,5 tys. oznacza to, iż co trzecie dziecko urodziło się w rodzinie o dochodach upoważniających do korzystania z zasiłków rodzinnych,
- **wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej** na trzecie i kolejne dziecko w rodzinie pobierali przeciętnie miesięcznie rodzice ponad 382 tys. dzieci,
- **opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego** otrzymali średnio miesięcznie rodzice ponad 68 tys. dzieci,
- **samotnego wychowywania dziecka** wypłacono przeciętnie miesięcznie na 111,5 tys. dzieci,

- **kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego** w 2013 r. był wypłacony dla średnio miesięcznie ponad 145 tys. dzieci i młodzieży, w tym dla ponad 25 tys. dzieci do lat 5. Udział dzieci otrzymujących ten dodatek w ogólnej liczbie dzieci pobierających zasiłek rodzinny wynosił ponad 6%,
- **rozpoczęcia roku szkolnego** otrzymało jednorazowo blisko 1724 tys. dzieci,
- **podjęcia przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania** przyznano miesięcznie 239,8 tys., z czego ponad 91% to dodatki z tytułu dojazdu do szkoły, a blisko 9% z tytułu zamieszkania w miejscowości, w której znajduje się szkoła.

Wykres 9. Struktura dodatków do zasiłku rodzinnego w 2013 r.

Struktura wydatków na dodatki do zasiłków rodzinnych przedstawia się odmiennie od ich struktury ilościowej. Największą kwotę – 373,5 mln zł, czyli ponad 24% ogólnej puli wypłacanej w formie dodatków do zasiłku rodzinnego, stanowiły dodatki z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej. Następną pod względem wysokości była kwota przeznaczona na dodatki z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego wynosząca ponad 316 mln zł.

Beneficjenci świadczeń opiekuńczych

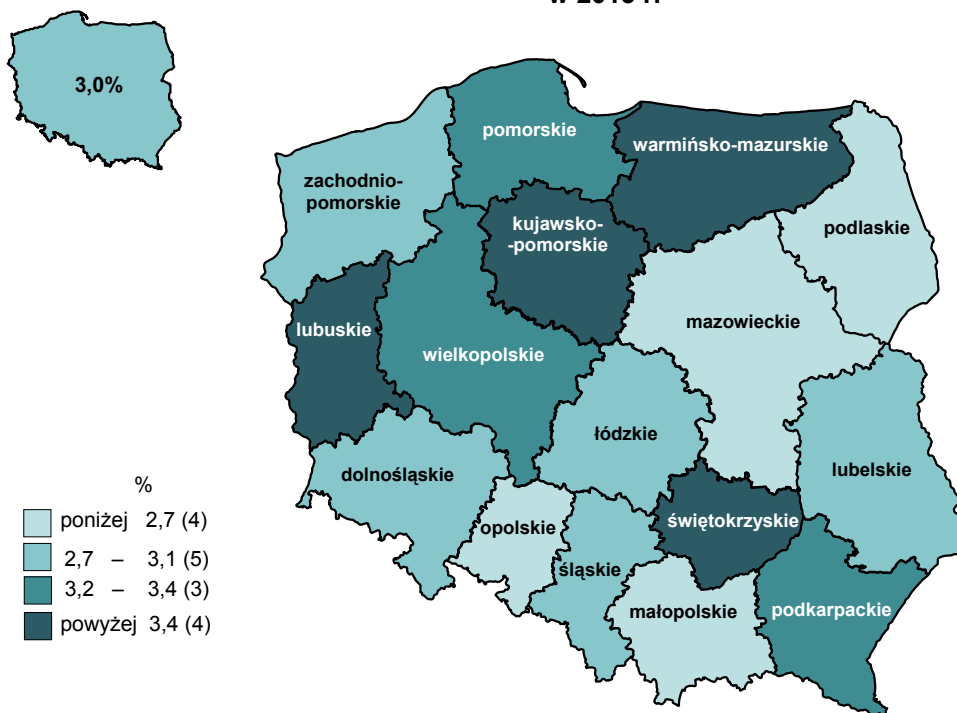
Zgodnie z wspomnianą na wstępie ustawą świadczenia opiekuńcze obejmują: zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne i wprowadzony od 1 stycznia 2013 r. specjalny zasiłek opiekuńczy. W 2013 r. wypłacono przeciętnie miesięcznie 1145,4 tys. świadczeń opiekuńczych, czyli o blisko 4% mniej niż w 2012 r.

Zasiłek pielęgnacyjny

Nie uległy zmianie zasady przyznawania zasiłku pielęgnacyjnego na częściowe pokrycie wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. W 2013 r. wypłacono przeciętnie miesięcznie 927,4 tys., czyli o 1,1% więcej niż w 2012 r., z czego ponad 74% dla osób niepełnosprawnych w wieku 16-74 lata, blisko 23% dla

niepełnosprawnych dzieci w wieku poniżej 16 lat i blisko 3% dla osób, które ukończyły 75 lat. W 2013 r. zasiłek pielęgnacyjny był wypłacany przeciętnie miesięcznie dla prawie 213 tys. dzieci w wieku poniżej 16 lat. Udział dzieci z zasiłkiem pielęgnacyjnym, czyli niepełnosprawnych w populacji dzieci ogółem w tym wieku wynosił 3,0% i był nieznacznie niższy niż w 2012 r. Wskaźnik ten wykazywał wyraźne zróżnicowanie w układzie według województw.

Mapa 3. Udział dzieci niepełnosprawnych w liczbie dzieci ogółem w 2013 r.

Relatywnie najczęściej niepełnosprawność wśród dzieci występowała w województwach: świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i lubuskim, gdzie na każde 100 dzieci przypadało ponad czworo dzieci, na które rodzice otrzymywali zasiłek pielęgnacyjny. Najniższy wskaźnik 2,1 dzieci niepełnosprawnych w ogólnej zbiorowości dzieci wystąpił w województwie małopolskim.

Świadczenia pielęgnacyjne i specjalny zasiłek opiekuńczy

Nowelizacja ustawy o świadczeniach rodzinnych wprowadziła podział osób uprawnionych do świadczenia pielęgnacyjnego na dwie grupy. Pierwsza z nich objęła rodziców, opiekunów faktycznych i inne osoby na których ciąży obowiązek alimentacyjny rezygnujących z zatrudnienia w celu sprawowania opieki nad dzieckiem niepełnosprawnym wymagającym stałej lub długotrwałej opieki i pomocy lub nad osobą dorosłą, której zgodnie ze zmianami wprowadzonymi od 1 stycznia 2013 r. niepełnosprawność powstała nie później niż do 18 roku życia lub w trakcie nauki, jednak nie później niż do ukończenia 25 roku życia. Osoby te – podobnie jak przed zmianą przepisów – otrzymują świadczenie pielęgnacyjne bez względu na wysokość uzyskiwanych dochodów.

Drugą grupę świadczeniobiorców stanowią pozostałe osoby, które otrzymywały wcześniej świadczenie pielęgnacyjne (np. wnuk opiekujący się niesamodzielną babcią, córka sprawująca opiekę nad niepełnosprawnym rodzicem). Otrzymują one specjalny zasiłek opiekuńczy, o ile dochód na osobę w ich rodzinie nie przekroczy 583 zł (przed nowelizacją nie obowiązywało kryterium dochodowe).

W roku 2013 średnio miesięcznie wypłacono 163,9 tys. świadczeń pielęgnacyjnych, czyli o 26,6% mniej niż w 2012 r., a specjalnych zasiłków opiekuńczych 5,9 tys. Przeciętnie miesięcznie w 2013 r. 169,9 tys. osób pobierało świadczenia pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy i było to o blisko 24% mniej niż osób pobierających świadczenie pielęgnacyjne w 2012 r. Tak duży spadek liczby wypłacanych świadczeń jest konsekwencją opisanej wcześniej zmiany przepisów od 1 stycznia 2013 r. – a głównie wprowadzenia „progu dochodowego” w przypadku specjalnego zasiłku opiekuńczego.

Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka

W ramach wspomnianej na wstępie ustawy przewidziano jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia dziecka, tak zwane „becikowe”. Od 1 stycznia 2013 r. jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka przysługuje matce lub ojcu dziecka lub opiekunowi dziecka, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekroczy kwoty 1922 zł netto. Taka forma pomocy w 2013 r. skierowana została do rodziców 272,6 tys. dzieci, co stanowiło 73,8% ogółu urodzonych dzieci. W 2013 r. wydatki na wypłatę jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka z budżetu państwa wyniosły 272,6 mln zł i były niższe o blisko 27% w porównaniu z 2012 r.

W 2013 r. wypłacono dodatkowo około 9 tys. zapomóg z tytułu urodzenia dziecka ze środków własnych gminy.